SKATTENYTT

Officiellt organ för Taxeringsnämndsordförandenas Riksförbund

Nr 10 1964 **Årg. 14**

DISTRIBUTÖR AV
MEDDELANDEN FRÅN RIKSSKATTENÄMNDEN

Om pensionsstiftelser med otillräckliga medel

Av professor Henrik Hessler.[1]

I. De fria pensionsstiftelserna ha som bekant utbildat sig i två olika former. Den ena formen kännetecknas av att stiftelsen själv lämnar utfästelserna om pension och det blir sålunda formellt sett mot stiftelsen, icke mot stiftarföretaget-arbetsgivaren, som anspråk på pension skall riktas. Denna typ brukar kallas *utfästelsestiftelse*. Reellt sett är det naturligtvis företaget som står bakom utfästelserna. Dessa härröra materiellt och ekonomiskt från detta. Det torde icke ifrågakomma, att utfästelser ges från stiftelsens sida, som icke godkänts av företaget. Ofta är stiftelsens styrelse helt identisk med företagets ledning. Även om stundom förekommer, att de anställda ges representation i stiftelsestyrelsen, är det klart, att denna representation aldrig kan göras så dominerande att pensionsutfästelser skulle kunna komma till stånd utan företagets medverkan; syftet med dylik representation är att bereda de anställda insyn i stiftelsens förvaltning och dess förhållanden i övrigt.[2] Man kan väl sålunda närmast karakterisera utfästelsestiftelsen såsom ett företagets pensioneringsorgan. (Stundom lämnas f. ö. själva utfästelsen formellt av företagets organ, ehuru pensionen skall utgå från stifetlsen.)

Vid den andra typen är det företaget självt som lämnar pensionsutfästelse till

[1] Artikeln återger med vissa mindre ändringar en uppsats, som utgör förf.:s bidrag till Festskrift til O. A. Borum, Kbhvn 1964.

[2] Jfr 1937 års pensionsstiftelselag 3 §, samt vidare Hahr i Skattenytt 1958 s. 384; se även NJA 1956 s. 748 och SOU 1961:14 s. 70. — Naturligtvis är det tänkbart, att företaget självt endast avsätter en klumpsumma till en stiftelse och låter en av de anställda själva helt behärskad styrelse för denna bestämma, hur medlen skola användas. Men detta torde vara ett alldeles atypiskt fall, särskilt med tanke på att skatteförfattningarna nu för att avdrag skall medges fordra, att utfästelse föreligger.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

de anställda och pensionen skall utgå från detta. Stiftelsens funktion är att tjäna som säkerhet för dessa utfästelser och stiftelsen aktualiseras normalt sett först vid företagets likvidation eller i dess konkurs. Dess medel tjänstgöra då såsom ett slags pant. Denna stiftelsetyp har därför kallats *pantstiftelse*.[3]

Utfästelsestiftelsen är den typ som synes komma till användning i schweizisk rätt.[4] 1937 års lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser lancerade däremot för de av denna lag reglerade s. k. bundna stiftelsernas del pantstiftelsetypen.

Utfästelsestiftelsen betyder uppenbarligen, att det pensionsåtagande som ekonomiskt sett kommer att belasta företaget blir begränsat till vad som efter hand avsättes till stiftelsen. Vid pantstiftelsen däremot lämnas utfästelserna även formellt av företaget självt. Oavsett hur mycket eller hur litet som avsättes till stiftelsen, bli pensionstagarna berättigade att i enlighet med utfästelsernas innehåll göra gällande utfästelsen direkt mot företaget, ev. genom bevakning i dess konkurs.

I samband med genomförandet 1950 av vissa begränsningar i skatteavdragsrätten för avsättning till pensionsstiftelse gavs emellertid i den kungl. propositionen en anvisning, hur man även vid sistnämnda stiftelseform kunde knyta samman stiftelseavsättning och pensionsutfästelse. Man kunde, framhölls det, förena pensionsutfästelsen med villkor, att pension skulle utgå endast i den mån till stiftelse avsatta medel därtill försloge. Vid den ifrågavarande skattelagsändringen gjordes i motsats till vad tidigare gällt bindande utfästelse om pension i allmänhet till villkor för avdragsrätt beträffande stiftelseavsättning. Trots att företaget sålunda nu blev nödsakat göra en sådan bindande pensionsutfästelse för att få rätt att göra avdrag, skulle, menades det tydligen, företaget genom att intaga en sådan klausul som nyss nämnts kunna begränsa sitt åtagande till vad som efter hand avsattes till stiftelsen.[5] Ett motsvarande uttalande gjordes 1955, då man begränsade avdragsrätten till vad som med hänsyn till anställningstiden s. a. s. intjänats i pensionshänseende.[6] Genom en dylik begränsningsklausul uppnås tydligen alldeles samma resultat ifråga om företagets pensionsbörda som vid utfästelsestiftelsen.

Genom en lag 8/12 1961 har meddelats vissa bestämmelser om pensionsstiftelser. Huvudsyftet för lagen torde ha varit att åstadkomma en viss samordning mellan pensionsstiftelserna och den år 1959 genomförda allmänna tilläggspensioneringen (ATP). Vidare ges också vissa regler, som äga samband med samtidigt genomförda ändringar i skattelagstiftningen. Anmärkas må att 1961 års lagstiftning angivits avse blott vissa mer brådskande civilrättsliga och skatterättsliga frågor. Den civilrättsliga lagen med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse utgör sålunda

[3] Verklig säkerhet blir det knappast fråga om annat än om till stiftelsen avsatts reella förmögenhetstillgångar. Består förmögenheten av en fordran på stiftarföretaget, skall i dettas konkurs avräkning från stiftelsefordringen ske med beloppet av bevakade direkta pensionsfordringar. Stiftelsen blir därför i säkerhetshänseende av betydelse endast om stiftelsefordringen till beloppet skulle överstiga pensionsfordringarna. Se NJA 1956 s. 748 även som Hessler, Om stiftelser (Sthlm 1952) s. 241 ff.

[4] Se Bürgi, Das Obligationenrecht, 5. Teil, Die Aktiengesellschaft b/l (Zürich 1957), art. 673 anm. 78.

[5] Se kungl. prop. 1950 nr 93 s. 202.

[6] Kungl. prop. 1955 nr 100 s. 357, jfr SOU 1961:14 s. 74.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

en i viss mån provisorisk etapp på vägen mot en mer fullständig lagreglering, varom utredningsarbete f. n. pågår.[7]

I lagen ha emellertid upptagits några regler, som icke synas ha något egentligt samband med de nyss berörda spörsmålen. Bl. a. meddelas i 3 § bestämmelser av innebörd, att de härovan berörda formerna för begränsning av pensionsförpliktelser till vad som finns avsatt till stiftelse icke vidare få förekomma. En arbetsgivare skall sålunda icke kunna begränsa sina pensionsåtaganden genom att låta pensioneringen ske genom utfästelsestiftelse eller genom att väl ge utfästelserna själv men begränsa dem till vad som finns avsatt till pantstiftelse. Såsom skäl härför anföres huvudsakligen, ifråga om utfästelsestiftelsen, att avsättningen till pensionsstiftelse är frivillig och det därför kan komma att bero på arbetsgivarens fria skön, om den säkerhet stiftelsen skall utgöra skall få något värde. (Argumentet är något överraskande, eftersom ju även pensioneringen är och förblir frivillig.) Vidare säges, att pensionsstiftelse är en för liten enhet för att, även om avsättningar göras, kunna erbjuda den utjämning av risker som är det utmärkande för försäkringsrörelse. Samma skäl tala för att ej heller tillåta utfästelse av arbetsgivaren med begränsning till vad som avsatts till stiftelse. Även här utgöres gäldsunderlaget blott av stiftelsens förmögenhet. Och det är önskvärt, förklaras det, "att en arbetsgivare icke skjuter emellan sig och sin arbetstagare en stiftelse, som lyfter av honom förpliktelser vilka sammanhänger med tjänsteavtalet."[8]

Ett argument synes sålunda vara, att det ej är lämpligt, att endast stiftelsens förmögenhet skall svara för pensionsförpliktelserna. Emellertid finns ju icke något som hindrar, att innehållet av själva pensionsutfästelserna — som ju är helt frivilliga — begränsas i kvantitativt hänseende på vilket sätt som helst. I det nämnda argumentet måste väl därför ligga, att man anser begränsningen till stiftelseförmögenhet kunna medföra en alldeles speciell olägenhet, nämligen att, sedan avsättningar gjorts motsvarande pensionsreserven för gjorda utfästelser, man därefter, t ex genom att lämna nya utfästelser utan att samtidigt verkställa avsättning, skulle kunna "urholka" underlaget för de tidigare utfästelserna och sålunda försämra deras ställning utan någon möjlighet för vederbörande anställda att göra något däråt.[9]

Utfästelse av stiftelse samt utfästelse av arbetsgivaren men med begränsning till vad som avsatts till stiftelse är sålunda numer enligt den nämnda lagen icke tillåtna. Enligt övergångsbestämmelserna skola emellertid redan givna utfästelser av denna art icke påverkas av de nya bestämmelserna. Såsom ovan framhållits får lagen vidare måhända icke betraktas såsom helt slutgiltig. Med hänsyn härtill och då det ifrågavarande förbudet enligt min mening möjligen bottnar i en otillräcklig analys av den praktiska betydelsen av utfästelser, som ge möjlighet till begränsning på här nämnt sätt, samt jämväl av den rättsliga innebörden av dessa utfästelser, skall dessa frågor något närmare undersökas.

Klart är ju att om till stiftelsen, vare sig denna är av den ena eller andra karaktären, avsatts medel från företaget, som gott och väl täcka de av stiftelsen resp. av företaget självt men med begränsnings-

[7] Kungl prop. 1961 nr 177 s. 32 f., 36.
[8] SOU 1961:14 s. 71, 74.
[9] Så ock Hahr i Skattenytt 1958 s. 383.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

klausul gjorda utfästelserna, något problem icke uppstår. Vore så alltid förhållandet, skulle uppenbarligen icke någon invändning kunna riktas mot arrangemanget.[10] De problem och olägenheter man ansett råda beträffande stiftelserna måste därför hänföra sig till den eventualiteten att medlen icke äro tillräckliga till fulla pensioner åt samtliga pensionstagare. Det är detta fall som är av intresse och då i rubriken till denna artikel talas om pensionsstiftelser med otillräckliga medel, är det sålunda denna situation som åsyftas. Min tes är, dels att det finns ett starkt och legitimt behov av en begränsningsmekanism av nu ifrågavarande art, dels ock att tanken, att stiftelsen skulle på förut nämnt sätt kunna "urholkas", kanske icke är riktig utan att förhållandet är mer nyanserat.

II. Låt oss först något utveckla *bakgrunden och motivet* till de här ifrågavarande arrangemangen, d. v. s. att företaget självt ger utfästelse men begränsar den till vad som må vara avsatt till pensionsstiftelse (av typen pantstiftelse) samt att utfästelse får ske av en utfästelsestiftelse med visst från företaget erhållet kapital. De utgöra, som nämnts, båda olika former för att åvägabringa en begränsning i företagets pensionsförpliktelser. Man har icke, såsom blir fallet, om företaget självt ger oreserverade pensionsutfästelser till de anställda på visst belopp vid viss ålder, velat eller ansett sig kunna redan från början åtaga sig full förpliktelse.

Det synes uppenbart, att det måste betraktas som fullt legitimt och försvarligt att tillämpa en metod för pensionsutfästelse, som möjliggör, att man icke genast ikläder sig full pensionsförpliktelse utan kan använda någon mellanform. Det gäller tydligen över huvud, så snart pensionsutgivande är en frivillig prestation, att man med hänsyn till företagets ekonomiska ställning kan vara ställd inför valet att icke ge någon pension alls eller att söka efter metoder att göra pensionsutgivandet flexibelt i anslutning till den ekonomiska utvecklingen och prognosen. Denna tanke borde ha blivit så mycket mer självfallen efter genomförandet av den allmänna tjänstepensioneringen, som ju innebär rätt för alla arbetstagare till en ganska god pension genom det allmänna och på basis av avgifter från arbetsgivarna. Om arbetsgivare härutöver önskar utge kompletterande pension, har man inte längre ett problem om den anställdes nödtorftiga försörjning på ålderns dagar, utan man kan tala, väl icke om "lyxpensioner" men dock om något, som ligger utöver det absolut nödvändiga. Det borde i en sådan situation vara särskilt motiverat att finna eller skapa en form, som möjliggör att taga hänsyn till företagets ekonomiska ställning och prognos, även om på så sätt pensionsförmånen blir mindre säker. Det måste väl under alla omständigheter vara bättre för den anställde att ha möjlighet att få en dylik, mindre säker, kanske till sitt slutliga belopp obestämd tilläggspension än att icke få någon sådan alls. Av vikt är naturligtvis dock, att han är på det klara med vilken karaktär den ifrågavarande förmånen har. Att ifråga om sådana pensioner ovanpå den grundläggande, alla tillförsäkrade pensionen tala om, att det är principiellt sett otillfredsställande, att underlaget för dessa utfästelser endast är en stif-

[10] I schweizisk rätt anses stundom tjänsteavtalet innefatta utfästelse av arbetsgivaren att avsätta erforderliga medel till stiftelsen, Bürgi a. a. art. 673 anm. 76 ff., 83.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

telseförmögenhet, icke arbetsgivarens hela förmögenhet, eller att en arbetsgivare icke bör få skjuta emellan sig och sin arbetstagare en stiftelse, "som lyfter av honom förpliktelser vilka sammanhänger med tjänsteavtalet" förefaller föga adekvat. Hela betraktelsesättet synes i vart fall numera alldeles föråldrat och har f. ö. i betraktande av att fråga är om frivilliga åtaganden knappast någonsin varit fullt bärkraftigt.

Reglerna om rätt att i skattehänseende göra avdrag för avsättning till pensionsstiftelse bygger efter de 1950 och 1955 genomförda ändringarna på grundtanken, att avdrag ej bör få ske för större belopp i avsättning till stiftelsen än som motsvarar "pensionsreserven", d. v. s. förutom kapitalvärdet av utgående pensioner den del av kostnaden för pension för varje anställd, vilken fått pensionsutfästelse, som svarar mot förhållandet mellan tiden för intjänande av full pension och vederbörandes faktiska anställningstid. För dem som ännu är i tjänst får sålunda endast värdet av den med hänsyn till anställningstiden s. a. s. intjänta pensionen, den för företaget aktuella pensionsskulden, medräknas.[11]

Denna skatterättsliga regel, d. v. s. att avdrag i princip får ske endast för så stort till stiftelse avsatt belopp som för varje anställd, som fått pensionsutfästelse, svarar mot förhållandet mellan anställningstid och tid för intjänande av full pension, synes ge uttryck för en även från andra synpunkter välmotiverad grundsats. Det torde med fog kunna sägas, att det även företagsekonomiskt och bokföringsmässigt sett är ett sunt tillvägagångssätt, att företaget belastas med pensionsutgifter icke först då pensionen skall utbetalas utan redan i samma takt som den s. a. s. intjänas och med just det beloppet eller sålunda med vad man kan kalla den aktuella pensionsskulden.[12] Särskilt framträder detta naturligtvis ifråga om oantastbara pensioner, men även för de övriga synes resonemanget kunna hävdas. Pensionskostnaden kommer då att belasta företaget likformigt med lönekostnaden för de anställda som vid varje tidpunkt arbetar i företaget.

Och vill man, vidare, finna en form varigenom det göres möjligt för företaget att kontinuerligt bedöma, i belysning av den ekonomiska utvecklingen för företaget, hur stor pensionsbörda man skall åtaga sig, synes återigen samma princip vara den riktiga och lämpliga: man ikläder sig icke större förpliktelser än högst vad som på nämnt sätt är intjänat — och får avdragas som kostnad i skattehänseende — men gör däremot icke några åtaganden för framtiden.

Man kan nu tänkas nå ifrågavarande syfte på det sättet att till varje anställd som omfattas av pensioneringen årligen lämnas en utfästelse, som svarar mot den pensionsdel som med hänsyn till anställningstiden intjänats. Är intjänandetiden exempelvis 25 års anställning, får han sålunda årligen en pensionsutfästelse, som gäller $1/25$ av pensionsbeloppet. Huruvida pensionsutfästelse skall lämnas, avgöres år från år efter en bedömning av företagets ekonomiska möjligheter. Ett dylikt system har tydligen den fördelen att det på ett fullkomligt otvetydigt sätt klargör, vad var och en vid varje tidpunkt har att fordra i pensionshänseende; naturligtvis är det dock tänkbart, att anställd utan vidare förutsätter, att pensionsutfästelsen

[11] Se närmare om reglerna i SOU 1961:14 s. 39 ff.
[12] Jfr kungl. prop. 1955 nr 100 s. 361.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

årligen skall upprepas, ehuru syftet ju just är att ge möjlighet till en ny bedömning härav årligen. Det nu angivna tillvägagångssättet har en klar nackdel, nämligen den att det nödvändiggör, att varje år lämnas en ny utfästelse, något som uppenbarligen vid ett stort antal anställda kan bli en komplicerad apparat och dessutom kan komma att framstå förvirrande för den anställde.

Dessa nackdelar föreligga tydligen icke, om man istället kunde använda metoden, att pensionsutfästelse ges av stiftelse resp. av företaget med begränsning till vad som avsatts till stiftelse. Och såvitt jag förstår finns det icke någon annan godtagbar funktion för dessa båda förfaringssätt än just att åstadkomma ett resultat, som i huvuddrag överensstämmer med det nyss skildrade. Det finns knappast någon förnuftig mening i att lämna fulla pensionsutfästelser och samtidigt begränsa underlaget till de till stiftelse avsatta medlen, om icke utgångspunkten och syftet är just, att dessa medel likformigt skola tillkomma de anställda som äro destinatärer till stiftelsen i förhållande till anställningstid; såsom det normala mönstret framstår då tydligen, att avsättningarna skola hållas i just samma nivå som den aktuella pensionsskulden, d. v. s. beloppet av vad som "intjänats" i pension. Man kan hämta stöd från den förut berörda skatterättsliga avdragsregeln. Avdrag får ske — i princip — för det till stiftelsen avsatta belopp som svarar mot av varje destinatär intjänad pension och som alltså på sådant sätt *belöper på* var och en av de anställda.[13] En tolkning av de båda begränsningsförfarandena, vilken innebure, att medlen då skulle kunna komma att användas för något annat ändamål än just till pension åt den person, vars anställningstid utgjort normen för avdragets beräknande, och för pension åt honom just i den omfattning som avsättningen — och avdraget — s. a. s. föranledes av honom, skulle efter min mening leda till så godtyckligt och meningslöst resultat att det måste betecknas som otillbörligt. Och i valet mellan i och för sig möjliga tolkningar, varav den ena har god mening, den andra leder till sådant resultat som nyss nämnts, måste man uppenbarligen stanna för den förstnämnda.[14]

Det sagda innebär sålunda, att det icke finns något legitimt behov av eller förnuftigt ändamål för ett pensioneringssystem med begränsning i enlighet med vad förut sagts, försåvitt man icke låter det vara ett instrument för att varje pensionsdestinatär skall få rätt till den pensionsdel som svarar mot det i anledning av hans anställningstid i princip avdragsgilla beloppet (eller, om avsättning icke skett med hela det belopp varmed avdrag i princip får ske, proportionellt mindre pensionsdel).

III. Skall den funktion de ifrågavarande utfästelsetyperna skulle ha kunna fyllas, synes man, sammanfattningsvis, kunna uppställa två grundsatser för pensioneringen, och utfästelserna borde alltså vara att tolka i enlighet med dem. Den ena är, att *varje anställd endast erhåller så stor fordran som svarar mot vad som belöper på honom av de avsättningar som gjorts till stiftelsen.* Har avsättning gjorts med hela det belopp som motsvarar den aktuella pensionsskulden och således i princip får avdragas i skattehänseende, är alltså hans fordran lika med vad han

[13] Jfr vad som anföres i ett utlåtande i NJA 1956 s. 748 p. s. 752.
[14] Jfr NJA 1951 s. 138.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

genom sin anställningstid "intjänat" i pension; har lägre avsättning gjorts, reduceras hans pension i motsvarande mån. Den andra grundsatsen är, att det icke finns anledning att tillägga dessa utfästelser en *mindre* vittgående verkan gentemot företaget och stiftelsen än nu angivits; av denna grundsats äro att härleda vissa förpliktelser för dem.

Den frågan uppstår då till en början, såvitt angår den första av dessa grundsatser, huruvida det möter något hinder i gällande rättsregler, att en pensionsutfästelse tolkas i enlighet därmed. Det torde vara klart, att den som fått en giltig pensionsutfästelse, vare sig detta skett från företaget eller från stiftelsen, har ställningen av borgenär i förhållande till den som givit utfästelsen. I allmänhet föreligger ju icke något borgenärsförhållande för destinatärer till en stiftelse, men i här förevarande fall är detta sålunda händelsen. Han kan på rättslig väg utvinga det belopp hans pensionsutfästelse ger honom. Måste icke då, eftersom själva pensionsutfästelsen icke innefattar någon annan begränsning än att stiftelsemedlen utgör dess yttersta ram, pensionstagaren ha rätt att få ut full pension, då pensionsåldern inträder, så snart medlen räcka härtill och sålunda även om detta betyder, att senare pensionsberättigade icke kunna få detta eller medel rent av helt komma att saknas för deras tillgodoseende? Så har man, såsom förut antytts, nog betraktat saken i allmänhet. Fråga är emellertid, om detta verkligen är riktigt.

Låt mig illustrera situationen med ett exempel. Antag att en stiftelse lämnat utfästelse om pension på samma belopp till fyra anställda, A, B, C och D, och att företaget gjort avsättningar till stiftelsen motsvarande vad som belöper på deras anställningstid. Vid en tidpunkt, då A varit anställd halva den tid som kräves för intjänande av full pension samt B, C och D en fjärdedel av denna tid, nödgas företaget upphöra med avsättningarna, som ej heller sedermera upptagas. När nu A når fram till pensionsåldern, finns tydligen till hans pensionering medel avsatta blott till halv pension, men de medel som totalt finnas i stiftelsen räcka uppenbarligen till full pension. Vad saken gäller, är, om A då verkligen skall ha rätt att utfå full pension, vilket betyder, att B, C och D icke kunna utfå ens den fjärdedel, som fanns avsatt med utgångspunkt från deras anställningstid, då avsättningarna upphörde, eller om man kan anse, att A icke är berättigad att utfå mer än halv pension.

Det är väl nu till en början alldeles klart, att även om destinatärer till en stiftelse äga rättskrav mot stiftelsen, det icke kan röra sig om en ställning som i allo överensstämmer med en vanlig borgenärs; såsom likställd med destinatär med rättskrav torde i förevarande fall få betraktas även den som fått sin utfästelse från företaget självt men med begränsningsklausul, eftersom det ju i detta fall, liksom i det då stiftelsen själv lämnat utfästelsen, är stiftelseförmögenheten, som skall utgöra förpliktelseunderlag. Inom den stiftelserättsliga doktrinen råder enighet om att destinatärer med borgenärsställning är att betrakta som sekundära i förhållande till vanliga borgenärer. De måste m. a. o. stå tillbaka för dessa.[15] Fråga är, om man icke därjämte är berättigad att antaga, att

[15] Se t. ex. Eberle, Die Behandlung der Stiftungen im schweizerischen Recht (Bern 1929) s. 124 ff., BGB-RGRK I:1 (11. Aufl. Berl. 1959) § 85 anm. 2.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

varje destinatärs rätt också begränsas av hänsyn till övriga destinatärers rätt.

En sådan tanke, d. v. s. att man just ifråga om stiftelsemedels fördelning borde taga hänsyn, även såvitt angår destinatärer med rättsanspråk, till att övriga destinatärers anspråk kunna tillgodoses i lika mån, synes i själva verket icke vara särskilt uppseendeväckande utan tvärtom stå i god överensstämmelse med stiftelseinstitutets syfte. Till belysning må här anföras följande situation, vilken är hämtad från rättsfallet NJA 1918 s. 186. I detta rättsfall (som gällde arvsskatteberäkning) hade i testamente förordnats, att ett belopp skulle avsättas till en fond från vilken till vart och ett av testators barnbarn skulle utgå visst angivet belopp, då de uppnådde myndig ålder. Antag nu att då den förste når fram till ifrågavarande ålder det står klart, att medlen icke räcka till fullt belopp åt alla de berättigade. Det måste då vara uppenbart, att reduktion får ske även å den förstes lott.

Samma pricip skulle sålunda tillämpas även ifråga om de här diskuterade pensionsförmånerna.[16] Det är visserligen här icke uteslutet — såsom i testamentsfallet — att om full pension utginge till den förste, företaget sedermera genom ytterligare avsättning utfyllde, vad som kommit att brista för de övriga. Men då någon skyldighet icke föreligger härtill, bör man icke — när avsättningarna direkt bestämts efter vars och ens anställningstid, vilket ju med hänsyn till skatteavdragsrätten är det normala — ha rätt att utkräva mer än detta belopp. Läget blir alldeles detsamma som om för varje anställd bildats en egen stiftelse, till vilken avsatts det belopp som belöper på honom — ett förfarande som, i förbigående sagt, är fullt möjligt att använda.

Det är ju nu klart, att den här framlagda uppfattningen ingalunda är självfallen eller obestridlig: tvärtom kanske det kan förefalla, att den i allt för hög grad avlägsnar sig från vad som eljest gäller om borgenärsanspråk. Skälet till att den framkastats såsom en tänkbar möjlighet är, att det, såsom redan framhållits, här icke är fråga om borgenärer i vanlig mening. Man borde därför kunna låta speciella stiftelsedestinatärssynpunkter få influera på bedömningen av vars och ens rätt. Och vad som då särskilt skulle tala för den förordade proportionella fördelningen är, att avsättningarna till stiftelsen skett efter en beräkningsgrund som skulle komma till användning, om var och en haft sin egen stiftelse. Vi skola f. ö. senare också se, att i det läge som nu diskuteras de som ännu icke uppnått pensionsåldern måste ha rätt att få till stånd en likvidation av stiftelsen, därest utbetalning med större belopp än här ansetts riktigt skulle ske.

Till det sagda må läggas ytterligare följande. Om företaget under en följd av år regelbundet gjort avsättning till stiftelsen med just det belopp som svarar mot den aktuella pensionsskulden, sålunda det i skatteavseende principiellt sett avdragsgilla beloppet, och därefter helt slutar upp med vidare avsättning, blir med den här antagna uppfattningen den pension som tillkommer var och en tydligen ett belopp, som svarar just mot det intjänade beloppet vid den tidpunkt då avsättningarna upphörde. I det förut givna exemplet har sålunda A rätt till halv pension, de övriga en fjärdedels pension. Det kan emellertid frågas, hur det går, om företaget väl fortsätter att avsätta

[16] Jfr Bürgi a. a. art. 673 anm. 99.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

medel men gör detta med mindre belopp än pensionsskulden, sålunda med lägre belopp än som skulle kunna få avdragas. Det synes då rimligt, att även detta belopp in dubio anses vara utslaget proportionellt på samtliga stiftelsens destinatärer i förhållande till deras anställningstid. Det bör väl emellertid icke vara uteslutet för företaget att göra en avsättning, som s. a. s. är avsedd för viss eller vissa anställda, t. ex. enär de just skola uppnå pensionsåldern och meningen är att tillse, att de skola kunna få full pension. Använder man det förut omtalade systemet med en stiftelse för varje anställd, är det klart, att någon svårighet icke möter: avsättningen sker just och endast till den eller de stiftelser som inrättats för vederbörande anställda. Men även om man har blott en stiftelse, bör motsvarande resultat kunna uppnås; härför synes emellertid då böra krävas ett uttryckligt klargörande från företagets sida, att avsättningen gäller blott viss eller vissa anställda. Måhända bör man också kräva, att skälet till differentieringen är det nyss anförda och icke t. ex. blott, att företaget vill gynna en eller några anställda men icke de övriga.[17]

IV. Det nu utvecklade betyder sålunda, att varje anställd icke har rätt till större pension än som belöper på honom av vad som avsättes till stiftelsen. Såsom förut angivits innebär den här lancerade tolkningen, att pensionsutfästelserna å andra sidan — och därmed är jag inne på den andra av de ovan omtalade grundsatserna — icke ge de anställda *mindre* rätt än sålunda utvecklats. Den anställde bör m. a. o. icke kunna berövas det mått av pension som på ifrågavarande sätt en gång uppnåtts. Denna grundsats medför flera *förpliktelser för företaget*. Vi utgår vid belysningen därav från det förut anförda exemplet med fyra anställda, A, B, C och D, samt en stiftelse till vilken full avsättning skett till dess A intjänat halv och de övriga en fjärdedels pension, varefter avsättning helt upphört.

Det synes till en början kunna hävdas, att om företaget resp. stiftelsen, trots att täckning i stiftelsen endast finns för halv pension åt A, likväl till honom av stiftelsens medel utbetalar full pension, då han når pensionsåldern, företaget[18] blir skyldigt att återställa det för mycket uttagna till stiftelsen; ev. uppkommer en personlig betalningsskyldighet för företaget gentemot kvarvarande destinatärer för vad som kommer att felas i deras en gång förvärvade pensionsrätt.

Ytterligare kan anföras följande. Det har förut nämnts, att ett huvudsyfte med de förfaranden som här är ifråga är, att man skall ha möjlighet att begränsa pensionsförpliktelserna till — normalt sett — vad som är intjänat av de anställda — och därför i skattehänseende är avdragsgillt — men ha möjlighet att kontinuerligt bedöma, i vad mån fortsatta åtaganden skola göras. Själva pensionsutfästelsen går ju emellertid ut på full pension; det är genom underlaget för förpliktelsen — d. v. s. stiftelsemedlen — som begränsningen åstadkommes. Nämnda förhållanden synas böra medföra, att det får anses åligga företaget en förpliktelse att i allt

[17] Jfr Hessler i Festskrift tillägnad Nils Herlitz (Sthm 1955) s. 197.

[18] Vid utfästelsestiftelsen kan företaget uppenbarligen icke bli ansvarigt för stiftelsens handlande annat än under den förutsättningen att, såsom ovan under I antagits, företaget helt behärskar stiftelsens ledning och stiftelsen sålunda framstår såsom ett organ i pensioneringshänseende för företaget. Skulle i något fall stiftelsens styrelse ha en mer självständig ställning, kan företaget väl icke utan vidare bli ansvarigt för dess handlande; härifrån bortses emellertid i förevarande sammanhang.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

fall i viss omfattning vara verksam för att de anställdas pensionsrätt åtminstone upp till det enligt pensioneringsplanen intjänade beloppet säkerställes.

I främsta rummet bör det icke godtagas, att företaget vidtager åtgärder, varigenom nämnda mål motverkas. Om därför stiftelsemedlen vid en viss tidpunkt icke äro tillräckliga för att täcka den aktuella pensionsskulden, men företaget eller stiftelsen likväl lämnar nya pensionsutfästelser med stiftelsen som förpliktelseunderlag, synes företaget böra bli pliktigt att till stiftelsen avsätta ett belopp, som innebär, att pensionsskulden blir täckt eller ev. bli skadeståndsskyldigt mot pensionstagarna i motsvarande omfattning. Det finns icke något legitimt behov för företaget, att nya utfästelser komma till stånd, oaktat de medel företaget anslagit till pensioneringsändamål äro otillräckliga för redan bestående förpliktelser. Sker det likväl, bör förfarandet sålunda medföra personligt ansvar för företaget.

Det kan ifrågasättas, om icke det förhållandet att det lämnats pensionsutfästelser å fullt pensionsbelopp bör få än mer vittgående konsekvenser för företaget. Arrangemanget med begränsning till avsatta stiftelsemedel bör ju enligt det förut sagda antagas grundat i att företaget skall kunna pröva kontinuerligt, huruvida det kan bära ytterligare förpliktelser. Det vore då tänkbart, att företaget, om avsättning icke skedde, vore skyldigt att kunna åtminstone göra sannolikt, att företagets ekonomiska förhållanden gjorde detta motiverat. Fråga härom skulle visserligen vara underkastad företagets uteslutande bedömande. Men man skulle icke kunna nöja sig med att utan varje motivering upphöra med avsättningarna; i så fall skulle, om det icke sörjdes för de anställda i annan väg, skadeståndsskyldighet inträda. Läget skulle i viss mån vara analogt med det som föreligger enligt 103 § aktiebolagslagen i fråga om skyldighet för styrelsen för ett aktiebolag att i förvaltningsberättelsen uppge omsättningssumma, vilket ju skall ske "i den mån det finnes kunna ske utan förfång för bolaget". Detta prövas av styrelsen själv — och av revisorerna — men helt godtyckligt kan man icke vägra att lämna uppgiften.[19]

En annan, mindre vittgående möjlighet vore, att företaget i allt fall vore skyldigt att, om vederbörlig avsättning icke ansåges kunna ske, uttryckligen vid varje tillfälle klargöra för de anställda, att deras fordran dåmera icke motsvarade hela det intjänta beloppet.[20] Underlätes detta, skulle företaget bli personligen ansvarigt såsom om avsättningen skett.

Det sagda innebär sålunda, sammanfattningsvis, att om företaget självt gjort utfästelser, som i och för sig gå ut på full pension, resp. låtit stiftelsen göra det, detta medför vissa förpliktelser för företaget. I första hand bör gälla, att man icke får lov att försämra vad som en gång byggts upp för de anställda, och ej heller bör få ge nya pensionsutfästelser, utan att hela den föreliggande pensionsskulden blir täckt. Men i andra hand är det tänkbart att företaget icke kan helt godtyckligt och utan vidare underlåta att göra sådan avsättning, att utfästelserna får vederbörligt underlag. Måhända måste företaget åtminstone göra sannolikt, att dess ekonomiska förhållanden verkligen motivera, att det inledda pensioneringsprojektet avbrytes. Måhända

[19] Stenbeck m. fl. Aktiebolagslagen (4 uppl. 1961) s. 384.
[20] Jfr ett tyskt rättsfall ref. i BGHZ 33:293.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

är man i allt fall skyldig att klargöra för de anställda, att avsättning icke kan ske. Vid brott mot förpliktelserna skulle företaget bli skyldigt göra behövliga avsättningar eller ådraga sig personligt betalningsansvar för pensionerna. Och skälet till de här ifrågasatta förpliktelserna skulle vara, att då de anställda fått pensionsutfästelser, som i och för sig gå ut på full pension, man bör tillägga dem verkan så långt det över huvud är möjligt. Man bör kunna komma ifrån förpliktelserna endast såvitt avser framtida kostnader och blott om skälet är det som gör själva begränsningen till stiftelses medel försvarlig, d. v. s. att företagets ställning icke medger ytterligare förpliktelser.

V. Även om man nu antager, att företaget i angiven omfattning blir personligen ansvarigt, torde emellertid vara av intresse att undersöka, *vilka möjligheter pensionsdestinatärerna ha att åvägabringa, att själva stiftelseförmögenheten bevaras som underlag för deras fordringar.* Det kan ju förhålla sig så att stiftelsens förmögenhet utgöres av reella tillgångar, medan företagets ekonomi är oviss. I det följande tages härvidlag sikte på det fall att, ehuru avsättning icke skett upp till pensionsskulden, till viss anställd, som uppnått pensionsåldern, likväl utbetalas full pension. Fråga blir, om de som ännu icke nått pensionsåldern ha möjlighet att inskrida.

Om man då först ser på *utfästelsestiftelsen,* synes det kunna hävdas, att stiftelsen genom en dylik utbetalning blir insolvent. Pensionsborgenärerna bör därför äga rätt att få stiftelsen försatt i konkurs. Stiftelsen har ju icke själv någon förvärvsmöjlighet, den är helt hänvisad till vad som kan erhållas från företaget. Den omständigheten att skadeståndsskyldighet eller därmed jämställd förpliktelse enligt det föregående kan åligga företaget, lärer icke medföra, att insolvens ej är för handen eller att borgenärerna ej är berättigade att begära stiftelsen i konkurs. Här må erinras om att den omständigheten att fordran är säkrad av borgen icke torde hindra, att huvudgäldenären kan sökas i konkurs.[21] Ej heller kan uppenbarligen en oviss förväntan, att företaget rent frivilligt skall förse stiftelsen med medel, anses som en sådan omständighet att insolvens ej föreligger.[22]

Tveksamt är huruvida allenast de destinatärer som tillförsäkrats oantastbar pension eller även sådana som blott ha fått utfästelse som är antastbar kan föranstalta om konkursansökan. Detta beror tydligen på om man i det senare fallet anser, att en, ehuru villkorlig fordran uppkommer redan då utfästelsen ges eller om fordringen uppkommer först vid det tillfälle, då pensionsåldern inträder.[23]

Försättes stiftelsen i konkurs, kommer tydligen en proportionell fördelning att få ske, därvid utdelning får beräknas även på (oantastbara) pensionsfordringar för vilka förfallotid ännu icke inträtt. Vad angår antastbara pensioner kan det tydligen icke i vanlig mening bli fråga om någon utdelning i konkursen, förrän pensionsåldern inträtt. Däremot vore det kanske tänkbart, att man beträffande sådana anställda analogt tillämpade vad enligt 1937 års pensionsstiftelselag gäller om bl. a. dylika anställda i händelse av företagets konkurs eller likvidation, nämligen att medlen, oavsett att fordran ännu

[21] Se Welamson, Konkursrätt (Sthm 1961) s. 39 f.
[22] Jfr Welamson a.a. s. 47 f.
[23] Hessler a.u. s. 188.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

ej föreligger, fördelas dem emellan "efter billighet".[24] En annan möjlighet är, att medlen få behållas i stiftelsen intill dess att pensionsfallet inträffar.

En fråga är huruvida i konkursen skall beräknas förmånsrätt enligt HB 17:4. Såvitt jag förstår kan det knappast bli aktuellt att så sker, därest endast stiftelsen är försatt i konkurs. Om emellertid stiftelsens förmögenhet utgöres av fordran på företaget och även detta är i konkurs, där denna bevakas, bör av denna fordran så mycket kunna bevakas med förmånsrätt som, om pensionsfordringen gällt direkt mot företaget, kunnat bevakas med dylik förmånsrätt.[25] Och i den utsträckning fordringen utgått med förmånsrätt, bör också den pensionsfodran mot stiftelsen som föranlett förmånsrätten få företräde till det belopp som sålunda utgått med förmånsrätt.

Det kan härefter frågas, hur läget gestaltar sig vid *pantstiftelsen*. Här är det ju företaget självt som lämnat utfästelserna, icke stiftelsen. Underlag för desamma, då de förenats med begränsningsklausul, är å andra sidan icke företagets förmögenhet utan vad som finns avsatt till stiftelsen. Man måste därför betrakta läget så att det är stiftelsen som är gäldenär för förpliktelserna, oaktat det är företaget som gjort själva utfästelserna. Med hänsyn härtill synes ifråga om förevarande stiftelsetyp i allt väsentligt kunna gälla vad som sagts om utfästelsestiftelsen. Sker utbetalning av högre pensionsbelopp än som svarar mot vad som belöper på mottagaren av avsatta medel, borde sålunda övriga ha rätt att få stiftelsen försatt i konkurs. Även ifråga om förmånsrätt skulle gälla vad som utvecklats ifråga om utfästelsestiftelsen.

Av det sagda framgår, att ehuru fråga formellt sett är om en stiftelse av typen pantstiftelse, denna i förevarande fall, d. v. s. då utfästelserna äro begränsade till dess förmögenhet, bör behandlas alldeles på samma sätt som en utfästelsestiftelse. Det skulle således icke bli fråga om att stifteslen, såsom fallet är med den vanliga pantstiftelsen utan begränsningsklausul, skulle komma att fungera endast vid företagets likvidation eller dess konkurs.[26] Det är emellertid naturligtvis möjligt, att även nu ifrågavarande pantstiftelsetyp verkligen skall behandlas såsom en pant för företagets egna förpliktelser, varvid då skillnaden mot det vanliga fallet skulle bestå i att företagets pensionsförpliktelser kunna göras gällande allenast i denna pant men något personligt ansvar för dem ej föreligger. Det blir då mot företaget, icke stiftelsen, pensionsborgenärerna ha att vända sig. Eftersom ju i den situation som nu diskuteras det emellertid har antagits, att företaget genom den för höga pensionsutbetalningen ändock ådragit sig personligt ansvar, kommer tydligen här icke begränsningen av ansvaret till panten att få någon betydelse.

Det är ju emellertid tänkbart, att företagets ställning är dålig, medan stiftelsens egendom — panten — utgöres av reella förmögenhetstillgångar. Måhända skulle då en tillämpning av allmänna panträttsliga regler leda till att de anställda åtminstone vid oantastbara pensioner finge rätt att kräva betalning ur panten, oavsett att pensionsfordringarna ännu icke vore förfallna till betalning.[27]

---

[24] 9 och 10 §§, se vidare SOU 1937:13 s. 84.

[25] Se Hessler, Om stiftelser s. 248 f.

[26] Se närmare 1937 års pensionsstiftelselag 9 och 10 §§ samt Hessler, a.a. s. 241.

[27] Jfr inteckningsförordningen 31 § samt Arnholm, Panteretten 3. utg. (Oslo 1962) s. 209.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

VI. I det föregående har hävdats, att vid de båda här behandlade stiftelsetyperna, d. v. s. utfästelsestiftelse och pantstiftelse med begränsningsklausul, den anställdes pensionsfordran skulle vara begränsad till vad av avsatta medel som s. a. s. belöper på honom. Om det icke skett avsättning upp till hela den aktuella pensionsskulden, skulle varje pensionsberättigads fordran alltså icke uppgå till mer än i motsvarande mån reducerad pension, även om det vid den tidpunkt då vederbörande uppnådde pensionsåldern i och för sig funnes medel i stiftelsen, som räckte till fulla beloppet. Orsaken till denna reduktion skulle vara att söka i vad som kan antagas vara en godtagbar motivering till begränsningen av pensionsutfästelserna till stiftelses medel.

Det kan emellertid frågas, hurudant läget skulle bli, *om man icke godtager denna reduktionstanke utan behandlar pensionsborgenärerna i enlighet med allmänna borgenärsrättsliga regler*. Det antages sålunda nu, att det i princip förhåller sig så att varje pensionsborgenär äger rätt till utbetalning av pension upp till hela den utfästa pensionens belopp, så snart stiftelsens medel över huvud räcka därtill och utan hänsyn till efterföljande anställdas fordringar. Såvitt kan bedömas måste även i ett dylikt fall en rad regler bli tillämpliga, vilka betyda, att läget knappast kommer att skilja sig så mycket från det som utvecklats i det föregående.

I första hand torde de anställda, vilkas pensionsrätt är i fara att helt eller delvis mista sitt underlag, äga samma möjlighet att söka stiftelsen i konkurs etc. som angivits ovan under V.

Vid sidan härav synes emellertid *visst handlande kunna krävas av stiftelsens ledning*.

Vi se först på *utfästelsestiftelsen*. Det förefaller till en början kunna antagas, att om det står alldeles klart för stiftelsestyrelsen, att ytterligare avsättningar från företaget icke äro att förvänta, styrelsen icke utan vidare kan betala ut pensionsbelopp i full omfattning till pensionsborgenär för vilken pensionens förfallotid inträtt. Dylik klarhet föreligger uppenbarligen, om företaget försatts i konkurs eller om det trätt i likvidation. Detsamma synes gälla, om företaget meddelat, att vidare avsättningar ej komma att ske; skälet kan vara en förändrad inställning till pensioneringsfrågan eller att företagets ekonomi bedömes varaktigt vara sådan att det icke finns möjlighet att fortsätta med pensioneringen.

I ett sådant fall, där det alltså står klart, att stiftelsen icke skall komma att kunna infria samtliga sina — i och för sig reservationslösa — utfästelser, förefaller det som om styrelsen för stiftelsen skulle vara pliktig att föranstalta om likvidation av stiftelsen. Om man blott utan vidare fortsätter att betala ut stiftelsens medel så långt de räcka till dem som först komma i tur, skulle det betyda, att utbetalning skedde, oaktat stiftelsen i själva verket vore insolvent och sålunda borde försättas i konkurs. Ifrågavarande utbetalning synes därför bli att betrakta som ett fall av mannamån mot borgenärer och alltså vara straffbart enligt strafflagen 23:4. Blir stiftelsen föremål för likvidation, kommer tydligen en proportionell fördelning av medlen mellan samtliga fordringsägare att få ske; det må här lämnas därhän, huruvida det vore nödvändigt att inleda ett verkligt konkursförfarande eller om

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

man skulle kunna nöja sig med en mer formlös likvidation utan konkurs.[28]

Vad nu sagts gäller i första hand, om pensionsutfästelserna upptaga oantastbarhetsprincipen. Huruvida motsvarande kan antagas ifråga om antastbara pensioner är tveksamt. Föreligger emellertid full säkerhet om att någon ytterligare avsättning icke kommer att ske, synes det riktigast att även i detta fall stiftelsen likvideras. De som redan uppnått pensionsåldern kunna väl då göra anspråk på hela kapitalvärdet av sin pensionsutfästelse, medan till övriga får ske tilldelning "efter billighet" i enlighet med den princip som gäller i 1937 års pensionsstiftelselag 9 och 10 §§. Ev. bör man i sådana fall där företaget icke upphör, i stället reservera medlen i stiftelsen.[29]

Mer ovisst är läget, om det icke är på sätt ovan nämnts säkert, att avsättningarna definitivt upphört. Finns det någotsånär goda utsikter att antaga, att uppehållet är av tillfällig art, kan det väl knappast krävas, att styrelsen för stiftelsen skall med eller utan konkurs likvidera stiftelsen. I ett dylikt fall skulle det alltså kunna inträffa — om ytterligare avsättningar faktiskt uteblevo — att stiftelsen bleve "urholkad", så att för senare pensionsberättigades anspråk tillräckliga medel icke skulle finnas tillgängliga.

Det skulle därför kunna ifrågasättas, om icke det mest rationella vore, att man antoge en förpliktelse för företaget att tillse, att stiftelsen trädde i likvidation, så snart avsättning motsvarande den aktuella pensionsskulden icke skedde från företagets sida; i vart fall borde en dylik skyldighet föreligga, innan en utbetalning av full pension skedde, ehuru gjorda avsättningar faktiskt icke täckte pensionsskulden. Och konsekvensen av en underlåtenhet härvidlag skulle då bli, att företaget personligen finge gottgöra den skada som inträtt för senare pensionsborgenärer genom att likvidation ej skett.

Vad härefter angår *pantstiftelsen* är det såsom ovan framgått mest närliggande att, då begränsningsklausul föreligger, behandla stiftelsen på alldeles samma sätt som en utfästelsestiftelse. Stiftelsen, icke företaget, är m. a. o. att betrakta som gäldenär för pensionsförpliktelserna. Anser man emellertid, att det vid pantstiftelsen är företaget som är gäldenär men pensionsfordringarna begränsade till stiftelseförmögenhet i överensstämmelse med vad som är fallet beträffande en pantsäkrad fordran utan personligt ansvar för pantägaren, är det tydligt, att likvidation av stiftelsen i allt fall måste ske, om företaget självt likvideras eller försättes i konkurs. I övrigt är emellertid med nyssnämnda utgångspunkt det enda remediet måhända den ovan under V berörda möjligheten för pensionsborgenärerna själva att utkräva sina fordringar utan hinder av att de icke äro förfallna under åberopande av att det kan anses, att "panten" försämras genom att tagas i anspråk för tidigare förfallna fordringar; på så sätt skulle man då åtminstone kunna få till stånd en proportionell fördelning av vad som funnes i stiftelsen. Det kunde kanske ifrågasättas, om man icke skulle kunna tillämpa bestämmelsen i HB 10:4, att därest pant utan panthavarens vållande skadas, ägaren bär risken och får betala vad panten stod före. Det skulle emellertid betyda, att så snart en utbetalning av full pension skedde, oaktat avsättning icke skett till fulla pensionsskulden, företaget

[28] Jfr Scherrer i Zeitschrift für schweizerisches Recht 1951 s. 364 a f.
[29] Jfr ovan vid not 24.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

skulle bli personligen ansvarigt. Enär enligt förutsättningarna för det nu förda resonemanget företaget icke skulle kunna undandraga sig att betala ut fullt belopp, skulle det betyda, att klausulen om begränsning till avsatta stiftelsemedel skulle förlora betydelse helt och hållet. Ett sådant resultat kan uppenbarligen icke godtagas. Eventuellt skulle man dock kunna tänka sig, att personligt ansvar för samtliga pensionsfordringar upp till pensionsskulden visserligen inträdde, om sådan utbetalning som nyss nämnts skedde; företaget skulle emellertid kunna undgå ansvaret genom att i stället likvidera stiftelsen.[30]

VII. I det föregående har behandlats två alternativ för bedömningen av frågan, hur de här diskuterade pensionsutfästelserna skola uppfattas med avseende å rätten att utfå pension, då de till stiftelsen avsatta medlen icke uppgå till hela det belopp som vid fulla pensioner utgör "pensionsskulden". Enligt det ena alternativet, vilket enligt författarens mening är det lämpligaste, tolkar man med hänsyn till den speciella karaktären av de fordringsanspråk det gäller anspråket på det sättet att det föreligger en skyldighet till reduktion av fordringen så att denna kommer att överensstämma med vad av stiftelsens medel som s. a. s. belöper på den ifrågavarande destinatären. Det andra alternativet har gått ut på att undersöka, hur läget blir, om man behandlar pensionsborgenärerna precis på samma sätt som andra borgenärer för vilka gäldsunderlaget icke är tillräckligt för infriande av hela fordringen. Vi ha sett, att resultatet enligt detta alternativ kommer att på viktiga punkter överensstämma med läget enligt det första alternativet.

Dessa två alternativ synas vara de enda som på allvar kunna diskuteras ifråga om dessa pensionsutfästelser. Såsom redan förut antytts bör det däremot icke komma ifråga att visserligen göra avsteg från allmänna borgenärsregler men anse *destinatär skyldig att underkasta sig en reduktion av sin fordran av annat slag* än den härovan förordade: reduktionsskyldigheten skulle inträda, försåvitt vid den tidpunkt då vederbörandes fordran förföll till betalning medel icke funnes i stiftelsen, vilka försloge till full betalning.

En dylik reduktionsregel skulle icke allenast leda till ett alldeles godtyckligt och meningslöst resultat ifråga om pensioneringens anordnande. Den skulle, i motsats till den här tidigare förordade reduktionsmetoden, betyda ett avsteg från den allmänt accepterade regeln, då gäldsunderlaget är otillräckligt för fordringars infriande, d. v. s. att det då icke skall vara avgörande, vems fordran som först förfaller till betalning, utan att det oberoende härav skall ske en proportionell fördelning.[31] Tilläggas må att själva begränsningsklausulen vid pantstiftelse, d. v. s. att pension utgår endast i den mån stiftelsens medel därtill förslå, naturligtvis ingalunda just måste betyda, att ett reduktionssystem av nu sist angivna godtyckliga modell skall tillämpas. Syftet med klausulen, liksom med användande av utfästelsestiftelseformen, är uppenbarligen allenast att begränsa företagets totala pensionsbörda till de till stiftelsen avsatta medlen.

[30] Jfr Ekeberg-Benckert, Obligationsrättens speciella del II (kompend. Sthlm 1957) s. 240, där det antages, att HB 10:4 över huvud icke är tillämpligt annat än då panten är förenad med personlig fordran.

[31] Jfr NJA 1905 s. 273, 1923 s. 191 och 1930 s. 597.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01

Mitt främsta syfte med den nu avslutade diskussionen av "pensionsstiftelser med otillräckliga medel" har varit att visa, att pensionsutfästelser med begränsningsanordning av här ifrågavarande slag skulle kunna fylla en nyttig, värdefull och viktig funktion, såväl för de anställda som för det pensioneringssinnade men samtidigt ekonomiskt ansvarsmedvetna företaget; särskilt mindre sådana kunde här ha ett instrument av betydelse i synnerhet för en tilläggspensionering ovanpå grundpensionen, som därförutan kanske ej kunde komma till stånd. Vidare har avsikten varit att söka klarlägga den rättsliga reglering som, om man utgår från den här antagna funktionen för systemet, skulle kunna tänkas gälla ifråga om de anställdas rätt och företagets förpliktelser. Det må understrykas, att alla sådana uttalanden naturligtvis måste vara behäftade med stor osäkerhet. De lege ferenda borde det emellertid icke vara svårt att åstadkomma en reglering, som tillgodosåge både det till synes vällovliga önskemålet, att företagen finge tillgång till en metod att med stiftelse som instrument begränsa sina pensionsförpliktelser, och de anställdas behov av rimlig säkerhet och klarhet. Det vill synas, som om skapandet av dylika regler bort vara en angelägen uppgift för lagstiftaren. I stället har man, som ovan nämnts, genom 1961 års måhända provisoriska lagstiftning, under hänvisning till några allmänna fraser, utan någon verklig analys vare sig av funktion eller rättslig reglering förbjudit de här ifrågavarande begränsningsmetoderna för framtiden. Fråga är, om man icke något förhastat sig.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-07 17:23:01